

سواد رسانه‌ای، لازمه زندگی در عصر دیجیتال

طاها دولت‌آبادی

پژوهشگر تعلیم و تربیت، دانشجوی رشته علوم تربیتی دانشگاه تهران

بی‌پیر مرو تو در خرابات

اولین نکته لازم این است که دانش‌آموزان متوجه باشند، قدم گذاشتن در وادی رسانه‌های نوین نیازمند راهنمایی گرفتن از یک بزرگ‌تر و به قولی بلد راه است. اگر کسی بدون نقشه‌های لازم به سفری برود و از مسیر و جاده‌ها هم آگاهی نداشته باشد و بخواهد بدون داشتن گواهی‌نامه رانندگی، رانندگی کند، نه تنها به مقصد نخواهد رسید، بلکه ممکن است اسیر اتفاقاتی شود که جان خود و بقیه را نیز به خطر بیندازد. دنیای رسانه‌ها هم همین‌گونه است. مسیری است پر از موانع و پر از مسیرهای گمراه‌کننده که ما را از هدف اصلی خود دور می‌کنند. دانش‌آموزان در اولین قدم باید به این درک برسند که بدون آگاهی‌های لازم پا در این مسیر نگذارند. آن‌ها باید یاد بگیرند بی‌پیر سمت خرابات رسانه‌ها نروند.

زندگی و تنفس در عصر دیجیتال چالش‌هایی را برای کودکان و نوجوانان موجب شده است که البته به نظر می‌رسد گریزی هم از آن‌ها نیست. رسانه‌ها شکل‌های جدیدی به خود گرفته‌اند و امروزه دانش‌آموزان بیش از هر زمان دیگری با رسانه‌های نوین در تعامل هستند. اما استفاده از این رسانه‌های نوین اقتضائات خاص خود را دارد. جهانی که ما را به سمت دیجیتال شدن می‌برد، از اصول استفاده از رسانه‌ها غافل می‌کند. در این بین باید توجه داشت، چنانچه دانش‌آموزان اصول مربوط به رسانه‌ها را رعایت نکنند و اصطلاحاً از سواد رسانه‌ای بهره‌مند نباشند، خیلی زود زمین‌گیر غول دیجیتال خواهند شد و محکوم به شکست. معلمان و والدین اصلی‌ترین افرادی هستند که می‌توانند با نقش‌آفرینی مهم خود و آموزش نکات صحیح در این زمینه، دانش‌آموزان را برای زندگی در عصر دیجیتال مجهز کنند.

برنامه داشته باشیم

استفاده از رسانه‌ها، اعم از تلویزیون و تلفن همراه، نیازمند داشتن برنامه‌ای دقیق و حساب شده است. مثلاً باید مشخص باشد به قصد دیدن چه برنامه‌ای و برای چه مدتی می‌خواهیم تلویزیون را روشن کنیم. شبکه‌های تلویزیونی آن قدر متنوع و متعدد هستند که اگر بدون برنامه پای آن‌ها بنشینیم، ساعت‌ها، بی‌آنکه متوجه باشیم، مشغولشان می‌شویم. استفاده و عضویت در کانال‌های اطلاع‌رسانی در انواع پیام‌رسان‌ها نیز به همین طریق است. اگر قرار باشد در انواع کانال‌های خبری و غیرخبری عضو باشیم، ساعات زیادی در روز را باید صرف مشاهده پیام‌هایی کنیم که حتی ممکن است هم‌پوشانی داشته باشند. پس لازم است با برنامه قبلی و هدفمند از رسانه‌ها استفاده کنیم.

تقوای رسانه‌ای را فراموش نکنیم

چه بخواهیم چه نخواهیم، در زمانه کنونی، فضای رسانه‌ها بی‌در و پیکر است! هر چقدر هم بخواهیم مراقب فرزندان و دانش‌آموزان باشیم که از محتوای ضداخلاقی و خلاف عفت رسانه‌ها استفاده نکنند و با اعمال محدودیت‌هایی، در این زمینه بکوشیم، به هر حال نمی‌توان در تمام لحظات و به هر نحو ممکن، بر استفاده آنان از رسانه‌ها نظارت دقیق داشت. چه بهتر که بتوانیم خود و دانش‌آموزان را به تقوای رسانه‌ای ملزم کنیم. این مهم نیازمند مجهز شدن به ویژگی‌های متعددی همچون تقویت معنویت در فضای خانواده یا کلاس‌های درس است. بدانیم، خدای فضای مجازی همان خدای فضای واقعی است.

زندگی در عصر دیجیتال حواس جمعی‌های خود را می‌طلبد. تجهیز فرزندان و دانش‌آموزان و آشنا کردن آن‌ها با اصول سواد رسانه‌ای، باعث جلوگیری از سردرگمی، تحیر و فریب در عصر کنونی خواهد شد. پس کمر همت ببندیم و در این مسیر از کوشش دریغ نورزیم.

منبع

۱۵۰- هشتمگ (نهضت سواد رسانه). نوشته دکتر سیدبشیر حسینی و حسین حق‌پناه. انتشارات کتاب رواق اندیشه. ۱۳۹۴.

البته نباید از یاد برد، در ابتدا لازم است خود مریبان والدین با اصول سواد رسانه‌ای آشنا بشوند تا بتوانند دانش‌آموزان را در این مسیر مجهز کنند. برای رسیدن به این مقصود، راه‌های گوناگونی وجود دارند؛ از مطالعه کتاب‌های معتبر گرفته تا مشاوره افراد خیره در زمینه سواد رسانه‌ای.

چند نکته کاربردی

اصول سواد رسانه‌ای موضوعی نیست که بتوان در یکی دو یادداشت کوتاه به آن مسلط شد، اما در ادامه سعی خواهد شد چند نکته کاربردی ذکر شود که از قدیم گفته‌اند، آب دریا را اگر نتوان کشید، هم به قدر تشنگی باید چشید. رعایت این نکات می‌تواند دید دانش‌آموزان را نسبت به رسانه‌ها قدری تغییر دهد و زیست مطلوب‌تری برای آن‌ها در عصر دیجیتال رقم بزند.

نقاد باشیم

بعد از دیدن فیلم‌ها و کلیپ‌ها سعی کنیم درباره نقاط مثبت و منفی آن‌ها با فرزندان و دانش‌آموزان خود گفت‌وگو کنیم. برای هر اثر رسانه‌ای می‌توان سه لایه متن، زیرمتن و فرامتن در نظر داشت. توضیح تفصیلی این موضوع در کتاب درسی «تفکر و سواد رسانه‌ای» دوره متوسطه دوم دبیرستان، آمده است. از تولیدات رسانه‌ای نباید به سادگی گذشت. گاهی ابعاد پیچیده‌ای پشت این تولیدات نهفته‌اند که اگر دید نقادانه نداشته باشیم، فریب آن‌ها را خواهیم خورد. بعد از مدتی تمرین در نقد رسانه‌های گوناگون، کم‌کم ذهن دانش‌آموزان به نقد دیگر آثار نیز عادت می‌کند و به اصطلاح با دید نقادانه با رسانه‌ها تعامل خواهند کرد. دید نقادانه را دست کم نگیریم.